

تاثیر مستقل بودن هیات مدیره بر ارتباط بین کاهش تقسیم سود سهام نسبت به سال قبل و اجتناب از پرداخت مالیات شرکتهای

شماره ۳۱ / بهار ۱۳۹۹ (جلد اول) / صص ۱۱۳-۱۱۶
چشم انداز حسابداری و مدیریت (دوره سوم)

امیر احمد آقا علیخانی

کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی غزالی، قزوین، ایران. (نویسنده مسئول)
amirahmad.ghaalikhani@gmail.com

علی پور محمد باروق

کارشناسی ارشد حسابداری، موسسه آموزش عالی غزالی، قزوین، ایران.
ali.pirooz.64@gmail.com

محمد رضا آقا علیخانی

کارشناسی حسابداری، دانشکده فنی شهید شمسی پور، تهران، ایران.
me.ghaalikhani@gmail.com

سید رسول حسینی

استادیار گروه حسابداری، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.
rasoulhoseani@yahoo.com

چکیده

اجتناب از مالیات، نوعی استفاده از خلاءهای قانونی در قوانین مالیاتی در جهت کاهش مالیات است که می‌تواند از طریق انتقال درآمد به یک منطقه با مالیات کم و یا قیمت‌گذاری انتقالی انجام شود. اجتناب از مالیات را می‌توان از طریق روش‌های مختلف از جمله نرخ موثر هزینه مالیات و تفاوت مالیاتی اندازه‌گیری کرد. هدف پژوهش حاضر بررسی تاثیر استقلال هیئت‌مدیره بر ارتباط بین کاهش تقسیم سود سهام نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی در شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران می‌باشد. نمونه آماری پژوهش حاضر مشتمل بر ۱۱۴ شرکت برای دوره زمانی سال‌های ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۵ می‌باشد و برای آزمون فرضیه‌های تحقیق از رگرسیون چند متغیره استفاده شده است. همچنین به منظور بررسی مانا بودن توزیع داده‌ها از آزمون جارک برا و جهت تشخیص مانا بودن داده‌ها از آزمون لوین، لین و چو استفاده شد. همچنین برای پردازش، دسته‌بندی و آماده نمودن متغیرها و ورود به نرم‌افزار Eviews از نرم‌افزار تخصصی Excel استفاده شد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد استقلال هیات مدیره به عنوان بخشی از ساختار مدیریت و جزئی از مکانیزم‌های حاکمیت شرکتی قادر به اثرگذاری بر مدیریت مالیاتی و ارتباط بین کاهش تقسیم سود سهام نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی نمی‌باشد.

کلید واژه‌ها: کاهش تقسیم سود نسبت به سال قبل، استقلال هیئت مدیره، اجتناب مالیاتی.

مقدمه

از دیرباز موضوع تقسیم سود موضوع بسیار با اهمیت برای صاحبان سهام و یا سهامداران بوده است و این به این جهت است که معمولاً سهامداران با دریافت سود در زمان تقسیم سود احساس رضایتمندی بیشتری دارند و بیشتر راغب به سرمایه‌گذاری

می شوند تا زمانی که سالها از سرمایه‌گذاریشان بگذرد ولی از سود خبری نباشد و از طرفی هم مدیران با این اقدام به دنبال اهدافی هستند که برای پیشبرد هدفهای سازمانشان موثر می باشد. اگرچه این مبحث در ساختار مدیریتی کشورمان زیاد مورد بحث قرار نگرفته ولی از موضوعات و از معماهای حل نشده و بسیار پر اهمیت به نظر می رسد. از گذشته تا امروز تحقیقات و نظریه ها و فرضیاتی هم در این خصوص مطرح و بیان شده است که می تواند کمکی برای حل این معما باشد. تقسیم سود از دو جنبه بسیار مهم قابل بحث است. از یک طرف عاملی اثر گذار بر سرمایه گذاری های پیش روی شرکت ها است و تقسیم سود موجب کاهش منابع داخلی و افزایش نیاز به منابع خارجی می گردد. از طرف دیگر، بسیاری از سهامداران شرکت خواهان تقسیم سود نقدی هستند و از این رو مدیران با هدف حداکثر کردن ثروت، همواره باید بین علایق مختلف آنان و فرصت های سودآور سرمایه گذاری تعامل برقرار کنند. بنابراین تصمیمات تقسیم سود که از سوی مدیران شرکت ها اتخاذ می گردد بسیار حساس و دارای اهمیت می باشد (کاظم نژاد، ۱۳۸۹). از طرف دیگر متاسفانه در سالهای قبل با عنایت به تاکید بر مطالبه مالیات و عدم وجود نقش قابل توجه مالیات در بودجه کشور قسمت نهایی و در واقع مهمترین قسمت گردونه وصول و اخذ مالیات مطالبه شده به دست فراموشی سپرده شده است و امروز با انبوه مالیات و جرائم مقرر در قانون که چندین برابر اصل مالیات نیز می باشد روبرو می باشیم جرائمی که شاید مقصر اصلی بوجود آمدن آن ضعف در مدیریت بر ادارات وصول و اجرا در سازمان مالیاتی کشور می باشد. بنابراین با توجه به مطالب فوق الذکر، این پژوهش به بررسی تاثیر استقلال هیئت مدیره بر ارتباط بین کاهش تقسیم سود نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی می پردازد.

پیشینه پژوهش

هنلین و هیتزمن^۱ (۲۰۰۹) به بررسی عکس العمل بازار سهام به اخبار وقایعی در خصوص فرار مالیاتی پرداخته اند و نتیجتاً آنها این پاسخ را منفی یافتند. با این حال، این عکس العمل ها به صورت قابل ملاحظه ای کمتر از عکس العمل های دیگر رسوایی های مالی است.

منزنوپلسکو (۲۰۰۸) به بررسی اندازه و دلایل بوجود آمدن تفاوت های مالیاتی حسابداری BTD پرداختند. آنها شواهدی مبنی بر این که این تفاوت ها در حال افزایش است را یافتند و فقط دسته ی کوچکی از متغیرها توانایی توضیح این افزایش را دارند. آن ها بیان کردند که انگیزه های مدیران برای افزایش سود حسابداری گزارش شده به سهامداران و درعین حال کاهش سود مشمول مالیات از جمله دلایل ایجاد این تفاوتها می باشد.

دی آنجلو و دی آنجلو^۲ (۲۰۰۶) در تحقیقی با موضوع نامربوط بودن نظریه بی ارتباطی سود تقسیمی MM، بیان می کنند میلر و مودیگلیانی فرضیه ی نادرستی را مبنای پژوهش خود فرض کرده اند. آنها فرض کردند شرکتها تمام وجوه نقد خود را جهت پرداخت سود سهام صرف می کنند. بنابراین، نتیجه گیری که با دخالت این فرض بدست می آید نیز صحیح نمی باشد. اما آنها بعد از توضیح نواقصی این نظریه، نظریه نوینی با نام نظریه چرخه عمر عنوان نمودند که بیان کننده این است که شرکت ها براساس چرخه عمر خود سود پرداخت می کنند.

¹ Hanlon, M., and S. Heitzman

² Deangelo and Deangelo

کی و انیس (۲۰۰۱ و ۲۰۰۳) نشان می دهند که وابسته به نرخ مالیات نسبی شرکت ها و افراد، مدیران در تغییر استراتژیک درآمد مشمول مالیات شرکت به سهامداران به منظور به حداقل رساندن بار مالیاتی کلی برای شرکت ها و سهامداران مشارکت می کنند.

کلاسن^۱ (۱۹۹۷) یک فرضیه جایگزین برای شرکت هایی که مایل به کم کردن کل بار مالیاتی سهامداران هستند، این است که با هدف کاهش هزینه های گزارشگری مالی، این هدف را به حداقل برسانند. هزینه های گزارشگری مالی (یا فشار سرمایه ی بازار سرمایه، هزینه های غیر مالیاتی نظیر نقض قرارداد بدهی، کاهش اجباری اجباری و پیامدهای منفی بازار سهام منفی در ارتباط با کاهش درآمد گزارش شده است.

کلود و همکاران (۱۹۹۶) در یک نظرسنجی از مدیران مالی شرکت های بزرگ و متوسط شرکت های تولیدی دولتی و خصوصی، نشان می دهد که شرکت های دولتی با هزینه های گزارشگری مالی بیشتر نسبت به شرکت های خصوصی با هزینه های گزارشگری مالی کمتری نسبت به روش حسابداری مالی انتخاب شده اند که با موقعیت مالی تهاجمی سازگار هستند. در نتیجه، شرکت های خصوصی بیشتر به روش های حسابداری که کمتر خوش بین هستند انتخاب می کنند، اما احتمالاً اگر در صورت بروز چالش توسط IRS احتمال موفقیت در دفاع از موقعیت مالیاتیشان افزایش یابد، افزایش خواهد یافت. این نتایج نشان می دهد که در دفاع از موقعیت مالی تهاجمی، مدیران با پرداخت هزینه های گزارش مالی و مزایای مالیات شرکت مواجه می شوند.

دادرس (۱۳۹۴) در پایان نامه خود به بررسی تاثیر عدم اطمینان از اجتناب مالیاتی بر ارزش شرکت پرداختند. هدف اصلی این تحقیق، تاثیر عدم اطمینان از اجتناب مالیاتی بر ارزش شرکت است. با وجود اینکه در زمینه اجتناب از مالیات ادبیات گسترده ای وجود دارد، اما تاثیرات اجتناب از مالیات بر پیچیدگی های ارزش شرکت موضوعی است که اخیراً در ادبیات دانشگاهی مورد توجه قرار گرفته است. تعداد ۱۱۰ شرکت در بازه زمانی سال های ۸۳ تا ۹۲ از جامعه شرکت های عضو بورس اوراق بهادار انتخاب گردید. نتایج بدست آمده حاکی از تاثیر منفی و معنادار عدم اجتناب از مالیات بر ارزش شرکت و هم چنین تاثیر منفی و معنادار عدم اطمینان از اجتناب مالیاتی بر رابطه بین رشد فروش با ارزش شرکت و همچنین تاثیر منفی و معنادار بین عدم اطمینان از اجتناب مالیاتی بر رابطه بین بازده حقوق صاحبان سهام با ارزش شرکت است.

احدی سرکانی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهشی به بررسی تاثیر فرار مالیاتی بر هزینه سرمایه شرکت های در بورس تهران پرداختند. آنها نشان دادند که درآمد حاصل از وصول مالیات، علاوه بر اینکه نقش تعیین کننده ای در تامین منابع مالی دولتها و دستیابی به اهداف کلان اقتصادی آنها دارد، یکی از عوامل مهمی است که بر هزینه سرمایه و تصمیمات شرکت و سرمایه گذاران در ارزیابی خطرات کلی و سود مورد انتظار تاثیر می گذارد. نتایج حاصل بیانگر این است که فرار مالیاتی بر هزینه سرمایه تاثیر گذاری مثبت و معناداری دارد، به صورتیکه با بالا رفتن میزان فرار مالیاتی هزینه سرمایه ای شرکتها نیز افزایش می یابد.

رضایی و همکاران (۱۳۹۳) در پژوهش خود به بررسی رابطه اجتناب از پرداخت مالیات و بدهی در شرکتها پرداختند. این پژوهش رابطه بین جانشینی اجتناب از پرداخت مالیات با بدهی را در شرکتهای عضو بورس اوراق بهادار تهران در طی یک دوره ۱۰ ساله از سال ۱۳۸۱ الی ۱۳۹۰ مورد بررسی قرار می دهد. نتایج پژوهش حاکی از عدم وجود رابطه مثبت بین جانشینی

¹ Klassen

خودداری از پرداخت مالیات ناشی از بدهی و وجود رابطه مثبت بین میزان خودداری از پرداخت مالیات و از دست دادن سپردهای مالیاتی میزان هزینه بدهی می باشد.

فرضیه پژوهش

استقلال هیئت مدیره بر ارتباط بین کاهش تقسیم سود سهام نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی شرکتها تاثیر گذار است.

روش شناسی تحقیق

پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی و به لحاظ جمع آوری اطلاعات توصیفی و از نظر تجزیه و تحلیل اطلاعات از نوع همبستگی است. توصیفی به این دلیل که هدف آن توصیف کردن شرایط یا پدیده های مورد بررسی است و برای شناخت بیشتر شرایط موجود می باشد و همبستگی به دلیل اینکه در این پژوهش رابطه ی بین متغیرها مورد نظر است. پژوهش حاضر به بررسی روابط بین متغیرها پرداخته و در پی اثبات وجود این رابطه در شرایط کنونی براساس داده های تاریخی می باشد؛ بنابراین می توان آن را از نوع علی-پس رویدادی طبقه بندی نمود. استفاده از داده های تاریخی به این دلیل است که فرض می شود روند گذشته ارتباطات بین متغیرها به شرایط فعلی تسری دارد. در این گونه پژوهشها، پژوهشگر به بررسی علت و معلول (متغیر وابسته و متغیر مستقل) پس از وقوع می پردازد. در این پژوهشها بین متغیرها یک رابطه ی آماری وجود دارد که هدف بررسی این رابطه می باشد.

تجزیه و تحلیل داده ها

داده های مورد نیاز برای آزمون فرضیه ها، از نرم افزار ره آورد نوین و صورتهای مالی شرکتها و همچنین سایت بورس اوراق بهادار تهران استخراج شد و پس از آماده سازی داده های ۹۲ شرکت طی سالهای ۱۳۸۸-۱۳۹۵ در نرم افزار Excel، تجزیه و تحلیل و برآورد مدل ها و آزمون فرضیه پژوهش با استفاده از نرم افزار Eviews انجام شد.

جامعه و نمونه آماری

جامعه ی آماری این تحقیق شامل تمام شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران می باشد و همچنین بازه زمانی تحقیق شامل دوره ۷ سال از سال ۱۳۸۸ تا سال ۱۳۹۵ است. همچنین برای تعیین نمونه مورد مطالعه، شرکت هایی از جامعه ی آماری یادشده انتخاب شده اند که شرایط زیر را دارا باشند:

۱. اقلام صورتهای مالی آنها به نحوی که توسط شرکت گزارش شده است، برای دوره ۱۳۸۸ تا ۱۳۹۵ موجود باشد.
۲. سهام شرکتهای مذکور از سال ۱۳۸۸ لغایت ۱۳۹۵ بطور مداوم در بورس اوراق بهادار تهران معامله شده باشد.
۳. طی دوره تحقیق، تغییر فعالیت یا تغییر سال مالی نداشته باشد.
۴. جزء شرکتهای سرمایه گذاری، واسطه گری مالی، هلدینگ، بانک و لیزینگ نباشد.
۵. شرکت ها در فروش سهام وقفه معاملاتی بالای سه ماه نداشته باشند.

با توجه به موارد حذف سیستماتیک تعداد شرکت های نمونه مورد نظر تحقیق به صورت زیر می باشد:

جدول (۱): انتخاب نمونه بر اساس محدودیت‌های پژوهش

۳۱۸	تعداد کل شرکت های پذیرفته شده در بورس تا ابتدای سال ۱۳۸۸	
	کسر می شود:	
	۱۰۹	تعداد شرکت های حذف شده از ابتدای سال ۱۳۸۸ تا کنون
	۸	تعداد شرکت هایی که جزء صنایع سرمایه‌گذاری، واسطه‌گری مالی، بانک و لیزینگ می باشد.
	۳	تعداد شرکت هایی که تغییر سال مالی داشته اند
	۶۵	تعداد شرکت هایی که دارای وقفه معاملاتی بیشتر از سه ماه باشند.
	۴۱	تعداد شرکت هایی که سال مال مالی منتهی به ۲۹/۱۲ ندارند.
(۲۲۶)		شرکت های حذف شده از جامعه آماری پژوهش
۹۲	نمونه نهایی پژوهش	

نحوه اندازه گیری متغیرهای پژوهش

متغیرهای وابسته

اجتناب مالیاتی مبتنی بر وجه نقد پرداختی بابت مالیات (cashETR): عبارت است از تقسیم وجه نقد پرداخت شده بابت مالیات بر سود و زیان قبل از مالیات که از صورت گردش وجه نقد استخراج می گردد.

اجتناب مالیاتی مبتنی بر درآمد (ETR): عبارت است از تقسیم مالیات بر درآمد بر سود و زیان قبل از مالیات که از صورت گردش وجه نقد استخراج می گردد.

متغیر مستقل

کاهش تقسیم سود سهام نسبت به سال قبل (Divdec): متغیر مجازی، به اینصورت که اگر سود نقدی پرداخت شده شرکت نسبت به سال گذشته کمتر شده باشد عدد یک در غیراین صورت عدد صفر اختصاص می یابد.

متغیرهای کنترلی

اندازه شرکت (SIZE): عبارت است از لگاریتم طبیعی تمام دارایی های شرکت
اهرم مالی (LEV): عبارت است از نسبت کل بدهی ها به کل دارایی ها
زیان (LOSS): متغیر مجازی، به اینصورت که اگر شرکت در سال جاری زیان کسب کرده باشد عدد یک در غیراینصورت عدد صفر اختصاص می یابد.

نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری (MB): عبارت است از ارزش بازار که از ضرب تعداد سهام در بهای سهام در انتهای سال حاصل می شود.

فروش (SAL): عبارت است از کل درآمد فروش شرکت که از صورت حساب سود و زیان قابل استخراج است.
عمر شرکت (AGE): عبارت است از لگاریتم طبیعی از عدد سالهایی که شرکت در بورس اوراق تهران فعال می باشد.
دارایی ثابت (PPE): عبارت است از نسبت ماشین آلات واموال و تجهیزات به تمام دارایی ها که از ترازنامه استخراج می گردد.

متغیر تعدیل گر

استقلال هیئت مدیره (IND): عبارت است از نسبت تعداد اعضای غیر موظف هیئت مدیره به کل اعضا

تحلیل داده های پژوهش

به منظور شناخت بهتر ماهیت جامعه‌ای که در پژوهش مورد مطالعه و آشنایی بیشتر با متغیرهای پژوهش، قبل از تجزیه و تحلیل داده‌های آماری، لازم است این داده‌ها توصیف شود. همچنین توصیف آماری داده‌ها گامی در جهت تشخیص الگوی حاکم بر آن‌ها و پایه‌ای برای تبیین روابط بین متغیرهایی است که در پژوهش به کار می‌رود. آماره‌های توصیفی پژوهش که شمایی کلی از وضعیت داده‌های پژوهش را ارائه می‌کنند، در جدول ۲ ارائه شده‌اند.

جدول (۲): شاخص آماری متغیرهای وابسته و مستقل

متغیر	عدد مشاهدات	میانگین	میان	ماکزیمم	مینیمم	انحراف معیار	چولگی	کشیدگی
cashETR	۷۳۶	۰/۱۱۲	۰/۱۰۶	۰/۸۸۴	-۰/۱۹۵	۰/۱۵۶	۰/۲۸۷	۳/۱۷۱
ETR	۷۳۶	۰/۰۸۶	۰/۰۸۵	۰/۲۶۹	۰/۰۰۰	۰/۰۸۶	۰/۱۰۴	۲/۹۰۷
Divdec	۷۳۶	۰/۴۶۵	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۹۹	۰/۱۴۲	۱/۰۲۱
IND	۷۳۶	۰/۶۱۳	۰/۶۰۰	۱/۰۰۰	۰/۲۰۰	۰/۱۶۵	۰/۲۰۷	۲/۶۲۸
SIZ	۷۳۶	۱۴/۴۱۳	۱۴/۲۹۴	۱۹/۰۶۶	۱۰/۷۸۹	۱/۴۰۶	۰/۴۵۱	۳/۳۹۲
LEV	۷۳۶	۰/۶۲۲	۰/۶۴۱	۱/۶۸۳	۰/۰۱۳	۰/۲۵۹	۰/۳۷۱	۴/۴۲۱
LOSS	۷۳۶	۰/۲۰۲	۰/۰۰۰	۱/۰۰۰	۰/۰۰۰	۰/۴۰۲	۱/۴۸۱	۳/۱۹۳
MB	۷۳۶	۱/۹۰۵	۱/۶۲۱	۸/۷۲۸	-۱/۷۹۲	۱/۷۲۱	۱/۰۲۸	۴/۲۸۵
SALE	۷۳۶	۱۳/۸۹۳	۱۳/۹۳۹	۱۹/۳۶۸	۴/۸۱۲	۱/۵۹۳	-۰/۰۲۴	۴/۰۷۵
PPE	۷۳۶	۰/۲۰۹	۰/۱۶۳	۰/۸۷۱	۰/۰۰۱	۰/۱۷۳	۱/۳۸۶	۴/۷۳۸
AGE	۷۳۶	۲/۸۴۵	۲/۸۳۳	۳/۸۷۱	۱/۷۹۲	۰/۴۳۷	۰/۲۲۲	۲/۹۱۴

اصلی‌ترین و کاربردی‌ترین شاخص مرکزی میانگین است. میانگین دقیقاً در مرکز ثقل داده‌ها و نقطه تعادل قرار می‌گیرد. متغیرهایی دارای کیفیت مطلوب هستند که ابتدا اختلاف زیادی بین میانگین و میانه نباشد و از سویی دیگر میزان چولگی و کشیدگی آن با چولگی و کشیدگی توزیع نرمال اختلاف بالایی نداشته باشد و به ترتیب تقریباً برابر ۰ و ۳ باشند. همانطور که مشاهده می‌گردد همه متغیرها دارای توزیع‌های چوله و کشیده می‌باشند. در جدول فوق آمار توصیفی متغیرهای موضوع پژوهش به تفکیک ارائه گردیده است. اجتناب مالیاتی بر اساس شاخص وجه نقد پرداخت شده بابت مالیات برابر با میانگین ۰,۱۱۲ می‌باشد که نشان می‌دهد بصورت میانگین حدود ۱۱ درصد سود قبل از بهره و مالیات بصورت مالیات پرداخت شده است. بیشترین مقدار مربوط به شرکت سیمان صوفیان در سال ۱۳۹۵ و کمترین مقدار مربوط به شرکت آهنگری تراکتورسازی در سال ۱۳۸۹ می‌باشد. همچنین اجتناب مالیاتی بر اساس شاخص مالیات بر درآمد شناسایی شده در صورتحساب سود و زیان برا با میانگین ۰,۰۸ می‌باشد که نشان می‌دهد بصورت میانگین حدود ۸ درصد سود قبل از بهره و مالیات بصورت مالیات بر درآمد در صورتحساب سود و زیان شناسایی می‌گردد. همانطور که ملاحظه می‌گردد این شاخص کمتر از شاخص قبلی بوده و نشان می‌دهد که مالیات ابرازی شرکتها در هر سال کمتر از مالیاتی بوده که در نهایت پرداخت می‌گردد. بیشترین

مقدار مربوط به شرکت شیشیه همدان در سال ۱۳۹۴ و کمترین مقدار مربوط به تعدادی از شرکتهایی است که در سال جاری زیان شناسایی نموده و در واقع هیچگونه مالیات بر درآمدی در صورتحساب سود و زیان شناسایی نکرده اند. در خصوص میزان سود نقدی بیشترین مقدار مربوط به شرکت پتروشیمی شازند در سال ۱۳۹۲ می باشد و کمترین مقدار نیز مربوط به شرکتهایی است که طی دوره تحقیق هیچگونه سودی پرداخت نموده اند.

آزمون نرمال بودن

جدول (۳): آزمون نرمال بودن متغیرهای وابسته

نتیجه	P-Value	آماره آز- جارك برا	م- وابسته
فرضیه صفر پذیرفته می شود یعنی داده ها نرمال هستند.	۰/۴۱۱	۱/۷۷۷	cashETR
فرضیه صفر پذیرفته می شود یعنی داده ها نرمال هستند.	۰/۱۲۴	۴/۱۷۹	ETR

همان طور که در نگاره فوق مشاهده می شود، مقدار P-Value محاسبه شده برای متغیرهای وابسته از مقدار ۰/۰۵ سطح معنی داری بالاتر می باشد لذا می توان گفت در سطح معناداری ۵ درصد، فرض H_1 رد و فرض H_0 پذیرفته می شود یعنی داده ها نرمال می باشند.

آزمون مانایی

آزمون ریشه واحد (دیکی فولر) برای متغیرهای وابسته در سطح ۹۵ درصد اعمال گردیده که نتایج آن به صورت خلاصه در جدول های زیر ارائه گردیده اند:

جدول (۴): آزمون مانایی متغیرها

نتیجه	P-Value	آماره آزمون	عنوان متغیر
مانا می باشد	۰/۰۰۰	-۱۹۵/۷۳۸	cashETR
مانا می باشد	۰/۰۰۰	-۱۰/۴۵۶	ETR
مانا می باشد	۰/۰۰۰	-۸/۳۱۳	Divdec
مانا می باشد	۰/۰۰۰	-۱۰/۹۵۷	IND
مانا می باشد	۰/۰۰۰	-۱۶/۶۸۸	SIZE
مانا می باشد	۰/۰۰۰	-۱۰/۱۸۳	LEV
مانا می باشد	۰/۰۰۰	-۲/۷۳۸	LOSS
مانا می باشد	۰/۰۰۰	-۴۸/۶۴۹	MB
مانا می باشد	۰/۰۰۰	-۱۱/۱۳۴	Ln Sale
مانا می باشد	۰/۰۰۰	-۲۲/۶۴۴	PPE
مانا می باشد	۰/۰۰۰	-۶۴/۶۰۱	Age

با نظر به اینکه مقادیر P-value آماره دیکی- فولر (ADF) کمتر از ۵ درصد می‌باشد بنابراین فرضیه صفر مبنی بر عدم وجود ریشه واحد و به عبارتی عدم مانایی همه متغیرها رد شده و مانا می‌باشند.

آزمون اثرات ثابت یا تصادفی

ابتدا با استفاده از آزمون لیمر (چاو) به تشخیص مدل پرداخته و سپس آزمون اثرات ثابت یا تصادفی ارائه می‌شود. مدل های مورد استفاده برای فرضیه تحقیق عبارت است از:

مدل (۱):

$$\text{cashETR}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{Divdec}_{it} + \beta_2 \text{IND}_{it} + \beta_3 \text{IND} * \text{Divdec}_{it} + \beta_4 \text{SIZE}_{it} + \beta_5 \text{lev}_{it} + \beta_6 \text{loss}_{it} + \beta_7 \text{MB}_{it} + \beta_8 \text{SALE}_{it} + \beta_9 \text{AGE}_{it} + \beta_{10} \text{PPE}_{it} + \varepsilon$$

مدل (۲):

$$\text{ETR}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{Divdec}_{it} + \beta_2 \text{IND}_{it} + \beta_3 \text{IND} * \text{Divdec}_{it} + \beta_4 \text{SIZE}_{it} + \beta_5 \text{lev}_{it} + \beta_6 \text{loss}_{it} + \beta_7 \text{MB}_{it} + \beta_8 \text{SALE}_{it} + \beta_9 \text{AGE}_{it} + \beta_{10} \text{PPE}_{it} + \varepsilon$$

جدول (۵): آزمون تشخیص مدل (آزمون اثرات ثابت)

شماره مدل	آماره F لیمر (چاو)	P-Value	نتیجه گیری	مدل مورد استفاده
۱	۱/۴۶۹	۰/۰۰۵	عرض از مبداها با هم برابر نیستند	Panel
۲	۶/۱۱۵	۰/۰۰۰	عرض از مبداها با هم برابر نیستند	Panel

همانطور که مشاهده می‌شود با توجه به اینکه در هر دو مدل مقادیر P-Value کمتر از ۵ درصد می‌باشند فرضیه صفر مبنی بر برابری عرض از مبداها رد شده و برای آزمون فرضیه پژوهش می‌بایست از روش Panel استفاده شود. حال می‌بایست در مدل Panel، مدل اثرات ثابت در مقابل مدل اثرات تصادفی آزمون گردد. برای این کار از آزمون هاسمن استفاده می‌شود.

جدول (۶): جدول آزمون انتخاب آزمون اثرات ثابت و تصادفی (هاسمن)

شماره مدل	آماره هاسمن	درجه آزادی	مقدار P-Value	نتیجه گیری
۱	۳۲/۷۰۶	۱۴	۰/۰۰۳	اثرات ثابت
۲	۶۷/۸۶۹	۱۴	۰/۰۰۰	اثرات ثابت

همانگونه که در جدول بالا دیده می‌شود آماره هاسمن محاسبه شده جهت تک تک دو مدل اصلی فرضیه بزرگتر از مقدار استاندارد آماره کای دو با درجه آزادی ۱۴ (متغیر مستقل در مدل) بوده و مقدار P-Value آن‌ها هم زیر ۵ درصد است؛ پس فرضیه صفر در هر دو مدل تایید شده و برای برآزش مدل از روش اثرات ثابت استفاده می‌شود.

آزمون فرضیه پژوهش

جدول (۷): نتایج حاصل از آزمون فرضیه با استفاده از مدل اول

$\text{cashETR}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{Divdec}_{it} + \beta_2 \text{IND}_{it} + \beta_3 \text{IND} * \text{Divdec}_{it} + \beta_4 \text{SIZE}_{it} + \beta_5 \text{lev}_{it} + \beta_6 \text{loss}_{it} + \beta_7 \text{MB}_{it} + \beta_8 \text{SALE}_{it} + \beta_9 \text{AGE}_{it} + \beta_{10} \text{PPE}_{it} + \varepsilon$				مدل
نتیجه گیری	مقادیر P-Value	مقادیر آماره t	ضرایب متغیر در مدل	متغیرهای توضیحی
عدم معناداری در مدل	۰/۲۰۹	۱/۲۵۶	۰/۱۰۶	مقدار ثابت
معنادار در مدل در سطح ۹۵ درصد	۰/۰۸۷	۱/۷۱۳۶	۰/۰۶۹۶	Divdec
عدم معناداری در مدل	۰/۵۱۸	۰/۶۴۵	۰/۰۴۰۳	IND
عدم معناداری در مدل	۰/۱۱۶	-۱/۵۷۱	-۰/۱۰۱	IND * Divdec
معنادار در مدل در سطح ۹۵ درصد	۰/۰۰۵	-۲/۸۱۵	-۰/۰۲۲	SIZE
معنادار در مدل در سطح ۹۵ درصد	۰/۰۰۱	۳/۴۱۷	۰/۰۸۲	lev
معنادار در مدل در سطح ۹۵ درصد	۰/۰۰۰	-۱۲/۸۶۳	-۰/۲۰۲	loss
معنادار در مدل در سطح ۹۵ درصد	۰/۰۰۸	-۲/۵۷۳	-۰/۰۰۹	MB
معنادار در مدل در سطح ۹۵ درصد	۰/۰۰۵	۲/۷۷۶	۰/۰۱۹۴	SALE
عدم معناداری در مدل	۰/۷۹۳	۰/۲۶۱	۰/۰۰۳	AGE
معنادار در مدل در سطح ۹۵ درصد	۰/۰۱۳	۲/۴۶۹	۰/۰۷۴	PPE
۱/۶۵۷	آزمون دوربین واتسون	۱۴/۳۷۱	مقادیر آزمون F	
۰/۳۱۷	مقادیر ضریب تعیین R ²	۰/۰۰۰	مقادیر P-Value	
۰/۲۹۵	مقادیر ضریب تعیین تعدیل شده R ²	۳/۹۴۷	مقادیر آماره جارج برای باقی مانده های مدل (خطا)	
		۰/۱۳۸	مقادیر P-Value باقی مانده های مدل (خطا)	
با توجه به مقادیر آزمون F و مقدار P-Value که کمتر از ۵ درصد است؛ مدل معنادار است.				نتیجه کفایت مدل:

در مدل مقدار احتمال (یا F(P-Value) برابر با ۰/۰۰ است. چون این مقادیر کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می شود. یعنی مدل معنی داری وجود داشته و بین متغیرهای مستقل و وابسته رابطه خطی برقرار است. در فرضیه پژوهش به بررسی این موضوع پرداخته می شود که آیا استقلال هیات مدیره بر ارتباط بین کاهش تقسیم سود نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی شرکتها تاثیر گذار است یا خیر؟

نتایج آزمون رگرسیون در مدل اول بیانگر این است که ضریب متغیر IND * Divdec در مدل منفی می باشد به عبارتی با کاهش تقسیم سود سهام نسبت به سال قبل تحت تاثیر استقلال هیات مدیره میزان اجتناب مالیاتی افزایش می یابد و بالعکس. این ارتباط به قدری ضعیف است که از لحاظ آماری در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار نیست زیرا اولاً مقدار t به دست آمده کمتر از مقدار متناظر آن در جدول (t_{α=۰.۰۵,۹۷۵}=۱/۹۶) بوده و همچنین P-Value محاسبه شده نیز در این متغیر بیش از ۵ درصد است. نتایج ضریب همبستگی همخوانی دارد. لذا این ادعا که استقلال هیات مدیره بر ارتباط بین کاهش تقسیم سود سهام نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی شرکتها تاثیر گذار است، در سطح اطمینان ۹۵ درصد تایید نمی شود و فرضیه فرعی سوم از فرضیه اصلی دوم بر اساس نتایج مدل اول رگرسیون رد می گردد.

ضریب تعیین در مدل حدود ۳۱٫۷٪ درصد می باشد. این ضریب بیانگر این است که متغیرهای مستقل در این مدل توانایی توجیه مناسب بیش از ۳۱ درصد از تغییرات اجتناب مالیاتی را دارا می باشند. یکی از آزمون های کفایت و درستی مدل بررسی عدم وجود خود همبستگی بین باقی مانده های مدل است. خود همبستگی سبب می شود مقادیر t در مدل بیش از حد بزرگ گردد و در نتیجه ضرایب به اشتباه معنی دار شده که سبب تفسیر نادرست ضرایب و احتمال رخ دادن خطای نوع دوم می گردد. برای بررسی وجود عدم خود همبستگی از مقادیر آزمون دوربین- واتسون استفاده می شود که می بایست بین ۱٫۵ تا ۲٫۵ باشد. در این مدل مقدار آماره دوربین واتسون در مدل فوق برابر ۱/۷۵ می باشد که مقادیر نزدیک به ۲ حاکی از عدم وجود خودهمبستگی بین باقی مانده های مدل است. یکی دیگر از روش های کفایت مدل بررسی نرمال بودن خطاهای مدل رگرسیون است. طبق این فرض خطاهای معادله رگرسیون باید توزیع نرمال داشته باشند. با توجه به مقادیر آماره جاک برا و مقدار پی ویلیوی متناظر با آن که بیش از ۵ درصد است فرضیه نرمال بودن مقادیر خطاها پذیرفته می شود.

جدول (۸): نتایج حاصل از آزمون فرضیه با استفاده از مدل دوم

$ETR_{it} = \beta_0 + \beta_1 Divdec_{it} + \beta_2 IND_{it} + \beta_3 IND * Divdec_{it} + \beta_4 SIZE_{it} + \beta_5 lev_{it} + \beta_6 loss_{it} + \beta_7 MB_{it} + \beta_8 SALE_{it} + \beta_9 AGE_{it} + \beta_{10} PPE_{it} + \varepsilon$				مدل
نتیجه	مقادیر P-Value	مقادیر آماره t	ضرایب متغیر در مدل	متغیرهای توضیحی
مقدار ثابت	۰/۰۰۱	۳/۳۹۲	۰/۱۴۱	
مقدار Divdec	۰/۰۰۰	-۹/۰۱۳۶	-۰/۰۱۸۷	
مقدار IND	۰/۳۵۱	۰/۹۳۲	۰/۰۲۹	
مقدار IND * Divdec	۰/۰۶۳	-۱/۸۵۹	-۰/۰۶۱	
مقدار SIZE	۰/۰۰۰	-۷/۵۰۸	-۰/۰۳۱	
مقدار lev	۰/۳۱۲	۱/۰۱۲	۰/۰۱۲۳	
مقدار loss	۰/۰۰۰	-۱۲/۰۷۵	-۰/۰۹۵	
مقدار MB	۰/۰۹۲	۱/۶۸۲۵	۰/۰۰۲	
مقدار SALE	۰/۰۰۰	۶/۶۹۷	۰/۰۲۴	
مقدار AGE	۰/۰۲۴	۲/۲۵۵	۰/۰۱۴	
مقدار PPE	۰/۱۰۹	۱/۶۰۲	۰/۰۲۴	
۱/۹۲۱	آزمون دوربین واتسون	۲۸/۴۶۸	مقادیر آزمون F	
۰/۳۷۷	مقادیر ضریب تعیین R^2	۰/۰۰۰	مقادیر P-Value	
۰/۳۶۴	مقادیر ضریب تعیین تعدیل شده R^2	۵/۵۷۸	مقادیر آماره جاک برا برای باقی مانده های مدل (خطا)	
		۰/۰۶۱۴	مقادیر P-Value باقی مانده های مدل (خطا)	
با توجه به مقادیر آزمون F و مقدار P-Value که کمتر از ۵ درصد است؛ مدل معنادار است.				نتیجه کفایت مدل:

در مدل مقدار احتمال (یا P-Value) برابر با ۰/۰۰ است. چون این مقادیر کمتر از ۰/۰۵ است، بنابراین فرض صفر در سطح اطمینان ۹۵ درصد رد می شود. یعنی مدل معناداری وجود دارد و بین متغیرهای مستقل و وابسته رابطه خطی برقرار است. در فرضیه پژوهش به بررسی این موضوع پرداخته می شود که آیا استقلال هیات مدیره بر ارتباط بین میزان کاهش سود سهام نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی شرکتها تاثیر گذار است یا خیر؟

نتایج آزمون رگرسیون در مدل دوم بیانگر این است که ضریب متغیر $IND * Divdec$ در مدل منفی می باشد به عبارتی با کاهش تقسیم سود سهام نسبت به سال قبل تحت تاثیر استقلال هیات مدیره میزان اجتناب مالیاتی افزایش می یابد و بالعکس. این ارتباط به قدری ضعیف است که از لحاظ آماری در سطح اطمینان ۹۵ درصد معنادار نیست زیرا اولاً مقدار t به دست آمده کمتر از مقدار متناظر آن در جدول ($t_{\alpha=0.975}=1/96$) بوده و همچنین P-Value محاسبه شده نیز در این متغیر بیش از ۵ درصد است. نتایج ضریب همبستگی همخوانی دارد. لذا این ادعا که استقلال هیات مدیره بر ارتباط بین کاهش تقسیم سود سهام نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی شرکتها تاثیر گذار است، در سطح اطمینان ۹۵ درصد تایید نمی شود و فرضیه فرعی سوم از فرضیه اصلی دوم بر اساس نتایج مدل دوم رگرسیون رد می گردد.

ضریب تعیین در مدل حدود ۳۷,۷٪ درصد می باشد. این ضریب بیانگر این است که متغیرهای مستقل در این مدل توانایی توجیه مناسب بیش از ۳۷ درصد از تغییرات اجتناب مالیاتی را دارا می باشند. یکی از آزمون های کفایت و درستی مدل بررسی عدم وجود خود همبستگی بین باقی مانده های مدل است. خود همبستگی سبب می شود مقادیر t در مدل بیش از حد بزرگ گردد و در نتیجه ضرایب به اشتباه معنی دار شده که سبب تفسیر نادرست ضرایب و احتمال رخ دادن خطای نوع دوم می گردد. برای بررسی وجود عدم خود همبستگی از مقادیر آزمون دوربین - واتسون استفاده می شود که می بایست بین ۱,۵ تا ۲,۵ باشد. در این مدل مقدار آماره دوربین واتسون در مدل فوق برابر ۱/۷۵ می باشد که مقادیر نزدیک به ۲ حاکی از عدم وجود خودهمبستگی بین باقی مانده های مدل است. یکی دیگر از روش های کفایت مدل بررسی نرمال بودن خطاهای مدل رگرسیون است. طبق این فرض خطاهای معادله رگرسیون باید توزیع نرمال داشته باشند. با توجه به مقادیر آماره جارک برا و مقدار پی ویلیوی متناظر با آن که بیش از ۵ درصد است فرضیه نرمال بودن مقادیر خطاها پذیرفته می شود.

یافته های پژوهش

در این فرضیه محقق در پی این مسئله است که آیا استقلال هیات مدیره بر ارتباط بین کاهش تقسیم سود نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی شرکتها تاثیر گذار است یا خیر؟ در این راستا برای ارزیابی اجتناب مالیاتی از دو شاخص نسبت مالیات پرداختی به سود قبل از مالیات و نسبت مالیات بر درآمد به سود قبل از مالیات استفاده گردیده است. لذا باتوجه به اینکه دو شاخص برای متغیر وابسته تعریف شده است، در ارزیابی فرضیه پژوهش از دو مدل رگرسیونی استفاده می گردد. نتایج تحلیل کل مدل برای هر دو مدل نشان می دهد که P-VALUE در هر دو مدل کمتر از ۵ درصد بوده لذا بین متغیر مستقل و متغیر وابسته ارتباط معنی داری وجود دارند. همچنین ضریب تعیین در دو مدل به ترتیب برابر با ۳۱,۷ و ۳۷,۷ درصد می باشد نشان می دهد که متغیر مستقل موجود در مدل به میزان ۳۱,۷ و ۳۷,۷ درصد قدرت تبیین متغیر وابسته یعنی اجتناب مالیاتی را دارند. ضریب متغیر مورد استفاده برای تحلیل فرضیه پژوهش در هر دو مدل شامل β_3 می باشند که معنی داری ضریب فوق در مدل نشان دهنده معنی داری متغیر مستقل و تاثیرگذاری استقلال هیات مدیره بر ارتباط بین میزان سود نقدی پرداخت شده و اجتناب مالیاتی شرکتها می باشد همچنین جهت ضریب متغیر در هر دو مدل نیز نشان دهنده چگونگی تاثیر گذاری استقلال هیات مدیره بر ارتباط بین کاهش تقسیم سود نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی شرکتها است. نتایج برای فرضیه پژوهش نشان می دهد که P-VALUE ضریب فوق در هر دو مدل بیشتر از ۵ درصد می باشد لذا ارتباط بین کاهش تقسیم سود نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی شرکتها تحت تاثیر استقلال هیات مدیره از لحاظ آماری معنی دار نمی باشد. در واقع استقلال هیات مدیره توانایی تاثیرگذاری بر روابط بین کاهش تقسیم سود نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی شرکتها را

ندارد. بر همین اساس ادعای مطرح شده در خصوص ارتباط بین کاهش تقسیم سود نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی شرکتها تحت تاثیر استقلال هیات مدیره مورد قبول واقع نمی شود و این فرضیه مردود اعلام می گردد. نتایج فرضیه پژوهش نشان می دهد که استقلال هیات مدیره به عنوان بخشی از ساختار مدیریت و جزئی از مکانیزمهای حاکمیت شرکتی قادر به اثرگذاری بر مدیریت مالیاتی و ارتباط بین کاهش تقسیم سود نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی نمی باشد. نتیجه فوق می تواند ناشی از دو دلیل باشد، اولاً مکانیزمهای حاکمیت شرکتی و از جمله ساختارهای مدیریت و هیات مدیره مستقل چندان در شرکتهای بورس ایران قوی نیست که بتوانند در فرآیندهای عملیاتی و مدیریت بنگاه دخالت نمایند و برای حفظ حقوق کلیه ذینفعان و از جمله سهامداران بنگاه تلاش نمایند. بر همین اساس برنامه ریزی های مالیاتی و تبعاً اجتناب مالیاتی تحت تاثیر استقلال هیات مدیره نبوده و ارتباط بین میزان سود نقدی و اجتناب مالیاتی نیز تحت تاثیر استقلال هیات مدیره قرار نمی گیرد. از طرف دیگر استقلال هیات مدیره ناشی از اعضای غیر موظف هیات مدیره است این اعضا چون دارای پست اجرایی در داخل شرکت نبوده تمایلات و اندازه آنها بر تصمیمات مدیران اجرایی بنگاه خیلی اثرگذار نخواهد بود. از طرفی نیز ضعیف بودن قدرت حاکمیت شرکتی باعث شده که مدیران غیر موظف توانایی نظارتی و مدیریتی کمتری را در بنگاه ها داشته باشد بر همین اساس مدیریت مالیاتی و اجتناب مالیاتی نیز تحت تاثیر میزان استقلال هیات مدیره نبوده و ارتباط بین کاهش تقسیم سود نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی شرکتها تحت تاثیر استقلال هیات مدیره قرار نخواهد گرفت.

نتیجه گیری و پیشنهادات پژوهش

بر طبق نظریه انتظارات عقلایی، سهامداران انتظارات خاصی از شرکت ها در مورد سود تقسیمی دارند. اگر اعلان سود مطابق با آن چیزی باشد که بازار انتظار دارد، قیمت ها تغییر خواهد کرد. ولی اگر سهامداران تغییر غیر منتظره ای در سود تقسیمی ببینند از خود خواهند پرسید که منظور مدیران از این تغییر چه بوده است. شرح فوق اهمیت سیاست تقسیم سود و تاثیر روانی میزان سود تقسیمی را در قیمت سهام و انتظارات سهامداران بیان می کند. شرکت ها سیاست های مختلفی در تقسیم سود دارند، ولی صرف نظر از سیاست خاص هر شرکت، مدیران سعی می کنند با توجه به اطلاعاتی که از آینده دارند میزان سود تقسیمی را طوری تنظیم کنند که از آثار منفی تغییرات سود تقسیمی بر سهامداران احتراز نمایند. بررسی و تحلیل نتایج بدست آمده در بخش دو تحقیق نیز نتایج نشان می دهد که استقلال هیات مدیره بر ارتباط بین کاهش تقسیم سود نسبت به سال قبل و اجتناب مالیاتی تاثیر معنی داری ندارند. نتایج این پژوهش با نتایج حاصل از تحقیقات مک کلور و همکاران (۲۰۱۸) و آمبرگر (۲۰۱۷) همخوانی داشته ولی با نتایج حاصل از تحقیقات خدای پور و همکاران (۱۳۹۲) و هولمن و همکاران (۲۰۰۵) متفاوت است. در این راستا به سهامداران و سرمایه گذاران بازار سرمایه پیشنهاد می گردد که در زمان بررسی اجتناب مالیاتی شرکت های بورس تهران، شاخص کاهش تقسیم سود سهام نسبت به سال قبل تحت تاثیر استقلال هیات مدیره را وارد تحلیلهای خود نمایند. در واقع جهت ارزیابی برنامه ریزی های مالیاتی مدیران شرکت و در نتیجه تخمین ارزش بنگاه، کاهش تقسیم سود سهام نسبت به سال قبل تحت تاثیر استقلال هیات مدیره را به عنوان عامل اثر گذار بر اجتناب مالیاتی فرض نمایند. زیرا نتایج نشان می دهد که کاهش تقسیم سود سهام نسبت به سال قبل تحت تاثیر استقلال هیات مدیره بر اجتناب مالیاتی تاثیر معنی داری ندارد.

منابع

- ✓ پورحیدری، امید، امینی نیا، میثم، فدوی، محمدحسن، (۱۳۹۳)، بررسی تاثیر اجتناب از پرداخت مالیات بر هزینه سرمایه سهام عادی با لحاظ فرصتهای رشد و مالکیت نهادی، برنامه ریزی و بودجه، دوره ۱۹، شماره ۳، صص ۱۷۳-۱۹۰.
- ✓ حاجی ولی زاده، هاشم، (۱۳۸۵)، بررسی ارتباط بین ساختار سود هر سهم و بازده واقعی سهام در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه شهید بهشتی.
- ✓ حجازی، رضوان، فصیحی، صغری، بهنام، کرشاهی، (۱۳۹۶)، بررسی تاثیر توانایی مدیران بر سیاست تقسیم سود شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، مطالعات تجربی حسابداری مالی، دوره ۱۴، شماره ۵۴، صص ۷۳-۹۴.
- ✓ حمیدیان، محسنف (۱۳۹۶)، بررسی ابعاد مختلف راهبری شرکتی با اجتناب مالیاتی در شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، دوره ۶، شماره ۲۳، صص ۲۲۹-۲۴۴.
- ✓ جهانخانی، علی، قربانی، سعید، (۱۳۸۴)، شناسایی و تعیین عوامل تعیین کننده سیاست تقسیم سود شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه تحقیقات مالی، دوره ۷، شماره ۲، صص ۲۷-۴۸.
- ✓ خدای پور، احمد، امینی نیا، میثم، (۱۳۹۲)، بررسی ارتباط بین اجتناب از پرداخت مالیات و هزینه بدهی، پژوهشنامه مالیات، جلد ۲۱، شماره ۱۹، صص ۱۳۵-۱۵۹.
- ✓ خدای پور، احمد، ترک زاده ماهانی، علی، (۱۳۹۰)، مالیات و محافظه کاری در گزارشگری مالی و مربوط بودن اطلاعات حسابداری، پژوهش های حسابداری مالی، سال سوم، شماره سوم، شماره پیاپی ۹، صص ۱۲۷-۱۴۵.
- ✓ خدای پور، احمد، هوشمند زعفرانی، رحمت اله، دلدار، مصطفی، (۱۳۹۲)، بررسی تأثیر نرخ مؤثر مالیاتی بر سیاست تقسیم سود در شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، سال جدید، سال بیست و یکم، شماره هفدهم (شماره مسلسل ۶۵)، صص ۳۱-۵۶.
- ✓ خواجوی، شکراله، سروستانی، امیر، (۱۳۹۶)، اجتناب مالیاتی و نظریه نمایندگی: شواهدی از بورس اوراق بهادار تهران، حسابداری مدیریت، دوره ۱۰، شماره ۳۴، صص ۱۵-۲۸.
- ✓ کاشانی پور، محمد، رحمانی، علی، هادی نژاد، جابر، (۱۳۸۸)، بررسی تأثیر کاهش نرخ مالیات در سال ۱۳۸۰ بر سیاست تقسیم سود، مجله توسعه و سرمایه، سال دوم، شماره ۳، صص ۳۳-۵۴.
- ✓ موسوی جهرمی، یگانه، طهماسبی بلداجی، فرهاد، خاکی، نرگس، (۱۳۸۸)، فرار مالیاتی در نظام مالیات بر ارزش افزوده: یک مدل نظری، فصلنامه تخصصی مالیات، دوره جدید، شماره پنجم (مسلسل ۵۳)، صص ۲۸-۳۸.
- ✓ Balakrishnan, K., J. Blouin, and W. Guay (2010), Does tax aggressiveness reduce transparency? Wharton University, Working Paper.
- ✓ Chen, S., Chen, X., Cheng, Q., Shevlin, T (2010), Are Family Firm more Tax Aggressive than Non-family Firm? Journal of financial Economics 20, 267-292
- ✓ Desai, M., Dharmapala, S (2008), Tax and Corporate Governance: an Economic Approach. In Schon, W., (Ed.). Tax and Corporate Governance. Berlin: Springer-Verlag, 13-30.
- ✓ Desai, M.A., Dharmapala, D (2009), Corporate Tax Avoidance and Firm Value Review of Economics and Statistics, 91, 537-546.
- ✓ Gordon, Roger H. & Lee, Young (2001), Do taxes affect corporate debt policy? Evidence from U.S. corporate tax return data, Journal of Public Economics, Elsevier, vol. 82(2), pages 195-224, November.

- ✓ Graetz, Michael J., and Wilde, Louis L (1985), The Economics of Tax Compliance: Fact and Fantasy, National Tax Journal 38, no. 3 (1985): 355–363.
- ✓ Rego, S. O. (2003), Tax-avoidance Activities of U.S. Multinational Corporation Contemporary, Accounting Research 20: 805-833.
- ✓ Otusanya, O. J (2011), The Role of Multinational Companies in Tax Evasion and Tax Avoidance: The Case of Nigeria. Critical Perspectives on Accounting, 22(3), 316-332.
- ✓ Katz, SH. U.Khan, and A. Schmidt (2013), Tax Avoidance and Future Profitability, Columbia Business School Research Paper No. 13-10.

